

KOKOAVA KATSAUS ULTRAKANNATAJUUDEN TUTKIMUKSEEN

Mark Doidge, Radosław Kossakowski & Svenja Mintert (2020)
Ultras: The Passion and Performance of Contemporary Football Fandom. Manchester University Press. 223 s.

Jalkapallokentillä tulosten ja ottelutapahtumien ohella huomattavan määrän medianäkyvyyttä saavat katsomoiden lieveilmiöt, kuten rasismi, väkivalta ja muut järjestyshäiriöt. Eurooppalaisen jalkapallon kontekstissa nämä ilmiöt kytkeytyvät useimmiten ultriiin, seurojen äärikannattajiin.

Samaan aikaan monet jalkapallon ystävät kaipaavat ottelutapahtumiin juuri ultrien tuomaa säväystä. Huippupelaajien ohella ultrien edustama kannattajakulttuuri onkin keskeinen syy sille, että esimerkiksi jalkapalloturismi on nykyisin merkittävä ilmiö. Ultrat ovat näkyvin ilmaus intohimoiselle kannattajakulttuurille, johon kohdistuva kiinnostus heijastuu myös tv-kameroille tyypilliseen tapaan tarkastella kannattajapäättyjä otteluiden aikana.

Sosiologian lähtökohdista ponnistavassa kirjassaan *Ultras: The Passion and Performance of Contemporary Football Fandom* Mark Doidge, Radosław Kossakowski ja Svenja Mintert nimeävät monimuotoisen ultra-ilmion tunnusmerkeiksi näyttävät katsomokoreografiat, omistautumisen ja lojaaliuden omalle seuralle, maskuliinisen luonteen sekä väkivallan läsnäolon. Ultrien poliittisen aktiivisuuden ohella tähänastisessa akateemisessa tutkimuksessa etenkin viimeksi mainittu piirre on herättänyt kiinnostusta aina 1900-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä alkaen.

Kirja asettaa tavoitteekseen tarjota teoreettis-metodologisia työkaluja jalkapallokannattajuuden tutkimukselle ja avata näkökulmia ultraryhmien muodostumista koskeviin kysymyksiin. Seitsemästä pääluvusta muodostuva kirja täyttää tavoitteensa vähintäänkin hyvin.

Ensimmäinen luku käsittelee ultrien aktiivista performatiivisuutta, jonka kirjoittajat näkevät tärkeimpänä erottavana tekijänä ultrien ja muiden otteluihin osallistuvien katsojien välillä. Performatiivisuutta rakennetaan ottelusta toiseen toistuvien kollektiivisten rituaalien, kuten laulujen, koreografioiden ja yhteneväisen pukeutumisen avulla. Taustalla erottuu usein oppositiohenki paitsi vastustajia myös modernin yhteiskunnan kaupallistumiskehitystä ja siihen liittyvää yksilökeskeisyyttä kohtaan. Monet ultraryhmät esimerkiksi vahvistavat kollektiivista viestiään ja vastustavat kaupallistumista pukeutumalla seurojen virallisten oheistuotteiden sijaan itse valmistamiinsa kaulahuiveihin ja t-paitoihin.

Performatiivisuuden ohella kirjaa läpileikkaavana näkökulmana toimii ultrakannattajuuteen liittyvä emotionaalisuus, johon tekijät syventyvät kirjan toisessa luvussa. Kannattajuutta ja urheilukatsomoa on tulkittu Norbert Eliasın sivilisaatioprosessin vanavedessä jo 1980-luvulta alkaen ympäristönä, jossa muualla nykyaikaisessa yhteiskunnassa tukahdutetut tunteet pääsevät valloilleen. Tämä perinne elää vahvana tutkimuskentällä, jota tekijät osin myös kritisoiivat. Heidän mukaansa tunteiden käsittely on tutkimuksessa usein ollut pintapuolista ja takertunut korostuneen dualistiseen asetelmaan järjen ja tunteiden välillä. Tästä narratiivista poikkeavana esimerkkinä Doidge, Kossakowski ja Mintert nostavat esiin ultrakannattajien joukossa vaikuttavat capot, huudattajat, joiden kyky lukea, säädellä ja hallita ryhmän tunteita otteluiden aikana rikkoo yllä mainittua kahtiajakoa.

Kirjoittajien mukaan tunteiden merkitys kannattajuudelle on tunnustettu tutkimuksessa, mutta tunteita ei ole kuitenkaan hyödynnetty riittävästi metodologisena työkaluna. He kannustavatkin tutkijoita tarkastelemaan tapoja, joilla tunteita, kuten kiintymystä ja viiolisuutta, rakennetaan esimerkiksi ultraryhmien lauluissa. Samalla he korostavat kehollisten kokemusten, kuten laulamisen, taputtamisen ja hyppimisen tärkeyttä kollektiivisten tunteiden muodostumisessa.

Ultrakannattajuuden synnyinsijana on pidetty 1960-luvun lopun Italiaa, ja kirjoittajat nimeävät ilmiön ensimmäiseksi edustajaksi AC Milanin kannattajaryhmän Fossa dei Leonin. Kirjan kolmas luku keskittyy avaamaan ultrakannattajuutta historiallisesti muokanneita käännteitä. Sinänsä relevantista sisällöstä huolimatta luku on kirjan heikointa antia. Kirjan rakennetta, selkeyttä ja johdonmukaisuutta ajatellen selvitykset englantilaisen, leimallisesti huliganismiin kytkeytyvän kannattajuuden ja italialaisperäisen ultrakannattajuuden koulukuntaeroista olisi voinut sijoittaa jo kirjan alkuun. Tällaisenaan luku tuntuu hieman irralliselta ja muuttuu ajoittain hyvin yleisellä tasolla kulkeväksi, eri ultaryhmien historian luetteloinniksi. Kiinnostavaa luvussa on sen tapa tuoda esiin ultra-ilmiön heterogeenisyyttä, ja kirjoittajat suuntaavatkin katseensa kiitettävällä tavalla myös ultrakannattajuuden perinteisten keskittymien kuten Italian ja Balkanin maiden ulkopuolelle.

Kirjan neljännessä luvussa tarkastellaan ultrakannattajuuden ja sosiaalisen median välistä suhdetta. Kirjoittajat muistuttavat, että intohimoisten kannattajien joukossa jalkapalloottelu on aina kestänyt kauemmin kuin 90 minuuttia. Jälkipelit ovat jatkuneet pubeissa ja muissa yhteisöjen kokoontumispaikoissa, joihin nykyisin lukeutuu myös sosiaalinen media.

Konkreettisten esimerkkien kautta ilmenee se, kuinka sosiaalisen median alustat tarjoavat kannattajaryhmille keinon jatkaa performatiivisuuttaan ja identifioida itseään. Niitä toteutetaan jakamalla kuvia ja videoita ultrien omista koreografioista mutta myös rakentamalla tietoisesti konflikteja vastustajajoukkueita ja heidän kannattajiaan kohtaan.

Eriyisen ansiokasta on kirjoittajien kriittinen tapa tarkastella ultrakannattajien sisäistä vuorovaikutusta sosiaalisen median kanavissa.

Vaikka ultraryhmät luovat usein yhteisöstään osallistavaa, solidaarista ja demokraattista kuvaa, luvussa korostuvat myös ryhmien sisällä vallitsevat vahvat hierarkiat. Ryhmien avoimuuden ja niiden pitkälle mietityn imagon välinen suhde näyttäytyykin kirjan kautta ristiriitaisena ja ajatuksia herättävänä.

Kirjan viides luku keskittyy ultrakannattajuutta ja sen performatiivisuutta vahvasti leimaavaan maskuliinisuuteen, jolle kirjoittajat etsivät selityksiä ennen kaikkea ultrakannattajuudessa läpi sen historian viljelystä sotaisasta kuvastosta. Luvusta ilmenee, kuinka sotaisat, perinteisesti miehisyyteen liitetyt piirteet, kuten voima, kovuus, väkivalta-alttius ja aggressiivisuus, saavat usein näkyvän osan ultrien koreografioissa ja toiminnassa.

Tässä yhteydessä kirjoittajat nostavat esiin myös kannattajuuden tutkimuksessa tähän saakka vallinneen sukupuolisokeuden. Heidän mukaansa monet tutkijat ovat tunnustaneet urheilun ja sen katsomot maskuliinisuuden hallitsemiksi ympäristöiksi, mutta niiden sukupuolittuneisuuteen keskittynyt tutkimus on ollut voittopuolisesti naisten tekemää. Näissä tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota naiskannattajien vähemmistöasemaan katsomoissa eri puolilla maailmaa, samalla kun vain harvat miestutkijat ovat tarttuneet tähän teemaan saatikka analysoineet syvemmin katsomoissa tunnustettua maskuliinisuutta.

Kuudennessa luvussa kirjoittajat käsittelevät mediassa paljon huomiota saavaa kannattajien väkivaltaa. Etenkin 1970- ja 1980-luvuilla englantilaisissa jalkapallokatsomoissa näkynyt huliganismi leimaa edelleen monia yleisiä käsityksiä jalkapallokannattajista. Samalla kirjoittajat toteavat huliganismin vaikuttaneen merkittävästi siihen, että jalkapallon tutkimuksesta muodostui ylipäänsä akateeminen tutkimusaihe. Vaikka tutkimusaiheet alkoivat monipuolistua 1990-luvulta alkaen, huliganismin ja väkivallan teemoilla on merkittävä sijansa tutkimuksessa vielä 2000-luvullakin.

Kirjoittajat näkevät katsomoväkivallan ja väkivallalla uhkailun keinoiksi, joiden avulla kannattajat ilmaisevat tyytymättömyyttä ja kansalaistottelemattomuutta. Monesti väkivallan kohteeksi ovat joutuneet poliisit, joita monet ultrakannattajat tulkitsevat auktoriteetin, lakien ja valtiollisen kontrollin edustajina. Poliisin läsnäolon ohella monet ryhmät tul-

kitsevat esimerkiksi nykyaikaisen stadionrakentamisen pyrkimykset luopua seisomakatsomoista hyökkäävänä eleenä, jolla halutaan tukahduttaa ultrakannattajuutta.

Väkivallan teeman kautta kirjoittajat siirtyvät laajalti tutkittuihin ultrakannattajien poliittis-ideologisiin ilmauksiin, joita kirjan seitsemäs luku käsittelee. Ne tiivistyvät usein eri puolilla maailmaa nähtäviin nykyjalkapallon kaupallistumiskehitystä vastustaviin narratiiveihin, jotka luovat yhteisen nimittäjän myös keskenään hyvin erilaisille ultraryhmille.

Tätä kautta luku pääsee käsiksi nykyjalkapallossa seurajohtajien ja ultrakannattajien välillä vallitsevaan viha-rakkaussuhteeseen. Salonkikelpoisuuden kannalta väkivallalla kosiskelevat äärikannattajat eivät ole toivottu ilmiö, mutta samaan aikaan heidän tuomansa visuaalisuus ja koreografiat houkuttavat katsojia sekä stadioneille että ruutujen ääreen. Ultra halutaan hyödyntää kaupallisesti, mutta samalla ryhmien peruseriaatteisiin kuuluu autonomia. Eräs vastareaktio ovatkin ultrien

lauluihin ja iskulauseisiin heijastuvat poliittiset ääri-ideologiat ja niiden symbolit, jotka näkyvät monin paikoin jalkapallokatsomoissa.

Pienestä epätasaisuudesta ja loppua kohden lisääntyvästä toistosta huolimatta *Ultras: The Passion and Performance of Contemporary Football Fandom* on kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen ja laaja-alainen katsaus ultrakannattajuuteen. Varsinaisen uuden tiedon tuottamista teos ei edes tavoittele, mutta aiempaa tutkimusta kokoavalla otteellaan se nivoo onnistuneesti yksiin kansiin heterogeenistä mutta samalla hyvin tunnistettavaa ilmiötä. Kirjan ehdotettiin ansioiden lukeutuvan sen maantieteellisesti laaja liikkuma-ala ja esiin nostamat monipuoliset teemat. Kirja toimii johdatuksena ultrailmiöön ja kannustaa soveltamaan tuomalla esiin monien eri tieteenalojen kannalta kiinnostavia näkökulmia.

Joonas Kananen

FM, väitöskirjatutkija, yleinen historia, Turun yliopisto